

Boža Hvala
Osnovna šola Solkan

Domovinska vzgoja

Povzetek: Med nami učitelji prevladuje mnenje, da bi v šoli morali več pozornosti nameniti domovinski vzgoji. Problem pa imamo pri iskanju ustreznega didaktičnega pristopa, ki bi zagotavljal pozitivne rezultate pri naših zastavljenih ciljih. Domovinski čut pri otrocih namreč ni »izmerljiv«, saj se ne razvije čez noč, ampak v vsakem od nas počasi zori po svojih zakonitostih. Premalo je, če otrok na razredni stopnji pozna našo himno, grb, zastavo, državne praznike ipd. Namesto tradicionalnega frontalnega poučevanja je bolje vpeljati nove metode, kjer učenci prevzamejo aktivno vlogo v učnem procesu. Učitelji bomo po mojem mnenju uspešni le, če nam uspe pri otrocih zbuditi zanimanje za narodovo preteklost in čut soodgovornosti za domovino. V tem članku ne ponujam recepta, ampak le eno od možnih poti za razvijanje domovinskega čuta, kjer otroci z lastno aktivnostjo spoznavajo svojo bližnjo okolico, lokalno skupnost in njeno preteklost. **Ključne besede:** domovinska vzgoja, ustrezní didaktični pristop, aktivna vloga učencev, domovinski čut. **Citizenship education. Abstract:** Teachers think that citizenship education should be given more attention in school. There is a problem in didactic approach which would enable positive results in achieving the subject objectives. Citizenship with children is a matter of conscience and not something one could measure. It develops gradually and to its own accord. It is not enough if a child in the first cycle is familiar with the national anthem, coat of arms, flag, national holidays etc. Instead of traditional teaching one should implement new methods which allow students to be active participants in the process. In my opinion teachers will be successful only if they can encourage children to be curious about the nation's history on one hand and to develop a sense of responsibility for their native country on the other hand. This article is not a recipe but offers an option which could help in developing citizenship awareness, where children are active participants who become aware of their vicinity, local community and the past. **Key words:** citizenship education, appropriate didactic approach, active students' role, citizenship awareness

Moje delo v razredu

Izpeljava projektne naloge Prav lepa je Trnovska fara

Priznati moram, da sem prvo leto (leta 1996) projektno nalogo izpeljala po svojem občutku, s skromnim teoretičnim in praktičnim znanjem. Vsem učencem na šoli (POŠ Trnovo, OŠ Solkan) sem zadala nalogo, naj zbirajo pri sorodnikih, starejših krajanih smešne zgodbe. Priporočala sem jim, naj bodo te čim bolj stare in takšne, ki so se v našem kraju (Trnovo z okolico) prenašale iz roda v rod. Kljub slabo pripravljeni projektni nalogi so se učenci potrudili in smo konec šolskega leta prebrali zares zanimive zgodbe, ki smo jih predstavili v šolskem glasilu. Nismo pa jih podrobno analizirali ali uporabili pri delu v razredu. Služile so namreč

bolj kot vaja zapisa ustne pripovedi pri predmetu slovenski jezik.

Naslednje leto (in vsa nadaljnja) pa je bila projektna naloga že izpeljana po etapah tega učnega modela (postavitev cilja, načrtovanje, izvedba, utemeljitev). Pri tem sem bila pozorna, kako bom učence pripravila za delo, kakšna bo izvedba intervjujev, kako bomo podatke obdelali, interpretirali in predstavili, kako bomo zbrano gradivo povezovali s predmetom družba (takrat spoznavanjem družbe) in katere dodatne zunajšolske dejavnosti bomo opravili.

V letu 1997 smo si zadali nalogo s ciljem zbiranja zgodb iz obdobja prve svetovne vojne in italijanske okupacije. V naslednjih treh letih pa je bil naš poudarek na zbiranju spominov iz šolskih dni, saj smo leta 2000 praznovali 110-letnico naše šole na

Trnovem. Zbrano gradivo smo pri pouku spoznavanja družbe (takrat v 3. in 4. razredu) umestili v časovna obdobja. Z zgodbami smo dopolnjevali časovni trak, ki je bil obešen v razredu in je zajemal:

1. Čas pred prvo svetovno vojno
2. Prva svetovna vojna
3. Čas med obema vojnama, naši kraji pod Italijo
4. Druga svetovna vojna
5. Čas po drugi svetovni vojni

Najpomembnejše delo v razredu je bilo analiziranje in interpretiranje zgodb. Pri mlajših učencih ima pri tem razredni učitelj zahtevnejšo vlogo kot predmetni učitelj v višjih razredih. Učenci imajo namreč na razredni stopnji skromno zgodovinsko znanje in se kaj rado zgodi, da z neorganiziranim delom povzročimo v njihovih glavah popolno zmedo. Zgodbe smo podkrepili z zapisi v knjigah, učbenikih in s pomočjo televizijskih dokumentarnih oddaj. Nekajkrat sem v razred povabila krajane, za katere vem, da so spretni in zanimivi pripovedovalci. Učenci so jih z zanimanjem poslušali pa tudi postavljali vprašanja.

Pri našem delu so nam bile v veliko pomoč fotografije (v manjši meri tudi dokumenti in razglednice), s katerimi smo razširili določena znanja. Učenci so v šolo prinašali tudi stare predmete, delovna orodja ter pripomočke.

K največjemu doprinosu znanja pa so po mojem mnenju pripomogle zunajšolske priložnosti za učenje;

- obisk krajev oz. prizorišč, ki imajo zgodovinski pomen v domačem kraju (stare zgradbe, kaverne, spomeniki, poti, pokopališča ipd.),
- obisk bližnjih muzejev (Goriški muzej, tudi nekaj lokalnih zasebnih zbirk),
- obisk bližnjih zanimivih zgradb (srednjeveški grad v sosednji Gorici, grad Miramare blizu Trsta, partizanska bolnica Franja v Cerknem ipd.),
- obiski lokalnih zbirateljev.

Pristopi zbiranja zgodb pri lokalnem prebivalstvu

Pri zbiranju ustnih pričevanj sem kmalu spoznala, da imajo desetletni učenci težave, če jih nisem na začetku usmerila in opozorila na nekatere pomembne strategije zbiranja. Prositi starejšega krajana, naj kar prosto pripoveduje o npr. dogod-

ku med drugo svetovno vojno, je premalo. Zato sem učencem poiskala zanimivo gradivo o temi, ki nas je zanimala, ali že pripravljena vprašanja za spodbujanje spomina vprašanih. Pred samim zbiranjem sem učencem dala nekaj napotkov pri izpeljavi intervjuja (navaja jih tudi Stradling v svoji knjigi »Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja«)

Navajam nekaj primerov.

- Sledite družini vsakega vprašanega skozi daljše časovno obdobje (npr. stoletje); od kod prihajajo, s čim so se ukvarjali stari starši in starši, kje so živeli, kako je nanje vplivala vojna, kakšne navade v družini so se ohranile do danes ipd.
- Za izhodišče uporabite zapis o dogodku, ki vas zanima; lahko je ta zapis v časopisu, učbeniku, knjigi.
- Prinesite vprašanemu že pripravljene razglednice, stare fotografije in dokumente iz obdobja, ki vas zanima.
- Vprašajte, kaj je intervjuvanec počel, kje je bil, kako se je odzval, ko je prvič slišal za nek dogodek, npr. ko je naš kraj dobil elektriko, ko se je začela druga svetovna vojna.

Dobro je, da si učenci prej ogledajo posnet poljubni intervju na televiziji in preberejo njegov zapis (zapis pripravi učitelj). Na ta način primerjajo dejanski intervju z zapisom in lahko ugotovijo, da se razlikujeta.

Učence sem opozorila tudi na primerno obnašanje med samim intervjujem; treba je biti vljuden in potrpežljiv, intervjuvanca ne smemo pogosto prekinjati ali ga popravljati. Pojasniti mu je treba namen projekta in kje se bo zbrano gradivo uporabljalo. Učitelj lahko že prej pripravi Soglasje za objavo dela. Na koncu intervjuja se je treba intervjuvancu zahvaliti. Zdi se mi nujno tudi to, da po zapisu zgodbe učenec spet obišče intervjuvanca in mu jo prebere. Nehote se namreč pri razumevanju povedanega pojavijo napake.

Poleg učencev sem (v obdobju med letoma 1996 in 2000) zgodbe in fotografije zbiral tudi sama. Najbolj intenzivno pa sem se z njimi ukvarjala v letih 2009, 2010 in 2011. Osredotočila sem se predvsem na pripovedovanje najstarejših ljudi v KS Trnovo. Pokazali so veliko pripravljenost za sodelovanje in so se mojih obiskov veselili. Med nami so se stakle prisrčne vezi. Lahko rečem, da sem se notranje

bogatila. Dragoceno je moje spoznanje, da današnja družba neprecenljive življenjske izkušnje in modrost starejših premalo upošteva. Tako se je v vseh teh letih nabralo blizu 150 zgodb in nešteto fotografij. Ljudje sami so bili mnenja, da bi jih bilo smiselno zbrati v knjigi. Knjiga »Ma useglih je blo lepo« je bila izdana decembra 2011. V letu dni sem imela osem predstavitev v različnih bližnjih krajih (Nova Gorica, Ravnica, Šempas, Lokavec ...). Odzivi ljudi so bili povsod pozitivni. Zgodbe iz knjige uporabljam pri delu v šoli kot didaktični pripomoček; za motivacijo, za razumevanje naše preteklosti (zgodovine), za orientacijo v času in prostoru, za krepitev domovinskega čuta. Učenci pa pri svojih prednikih zbirajo in zapisujejo nove stare zgodbe.

Zbiranje zgodb se mi zdi dragoceno z več vidikov:

- starejši ljudje umirajo in zgodbe gredo v pozabo, če jih ne zapišemo,
- starejši se čutijo koristni in prihaja do medgeneracijskih spoznavanj,
- učenci veliko novega izvedo o domačem kraju in slovenski preteklosti ter tako krepijo domovinsko zavest,
- zgodbe vsebujejo čustveno komponento, ki vpliva na boljšo zapomnitev učne snovi,
- nenazadnje se morajo učenci naučiti slišano tudi ustrezno zapisati.

Zbiranje fotografij

Na fotografije lahko gledamo kot na vidne sledove dogodkov v novejši zgodovini. Pri opazovalcu sprožijo tudi čustven odziv na te dogodke in jim prav zato dajo večji pomen. Tako kot večino drugih zgodovinskih virov pa jih je treba pri uporabi v šoli znati interpretirati oz. prebrati.

Stradling v svojem delu »Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja« (str. 115–122) navaja nekaj možnih načinov uporabe fotografij pri delu v razredu. Povzemam le tiste, ki so primerne za razredno stopnjo (predvsem za učence 5. razreda):

- fotografije iz različnih obdobj uporabite pri preučevanju družbenega življenja in smernic, na primer v modi, preživljanju prostega časa, družinskem življenju;
- uporabite fotografije za ponazoritev določenega razvoja v stoletju kot na primer prevoza, arhitekture, izobraževanja;
- preučite zbirke fotografij iz določenega obdobja in raziščite različne plati družbenega življenja

tistega obdobja, na primer: kako so bili ljudje oblečeni na delu in v prostem času, kakšna je bila oprema stanovanj, hiš, kakšni so bili pogrebi;

- predstavite učencem fotografije (ali razglednice) istih pojavov, ki so bile posnete v različnih obdobjih, nato pa naj naštejejo podobnosti in razlike med njimi (npr. fotografija vasi v različnem obdobju);
- izberite fotografijo, ki prikazuje številne podrobnosti, vendar skrijte datum, podpis in vir. Prosite učence, naj fotografijo podrobno opišejo, nato pa naj ugotavljajo: iz katerega obdobja je, kateri kraj ali opravilo prikazuje ipd.

Ker ima učitelj svobodno izbiro zgodovinskih fotografij, je zaželeno izbrati takšne, ki jih je zlahka povezati z drugim gradivom in dokazi (primarnimi in sekundarnimi). Nekateri učbeniki vsebujejo dobre fotografije, ki so lahko podlaga za delo v razredu. Smiselno je uporabiti tudi fotografije, ki so na spletu.

Analiziranje fotografij v razredu

Fotografije lahko analiziramo in interpretiramo, samo če jih preučujemo v določenem kontekstu in če učence usposobimo za njihovo analiziranje in interpretiranje. Učencem zato ponudimo usmerjalna vprašanja in naloge:

- Natančno opiši, kaj vidiš na fotografiji.
- Opiši ljudi in to, kar počnejo, oziroma predmete, ki so prikazani.
- Opišite, kaj vidite v ozadju, ospredju, na levi (desni) strani fotografije.
- Kaj misliš, da se dogaja na fotografiji?
- Kdaj misliš, da je bila posneta (katero leto, v katerem obdobju, ob katerem dogodku)?
- Je to spontana slika ali ljudje na njej pozirajo?
- Ali se ti je ob fotografiji porodilo kakšno vprašanje, na katero bi želel odgovor?

Dodatne naloge

Učenci so pri intervjuvancih zbirali tudi **stare dokumente**. To so bile največkrat osebne razglednice in pisma pa tudi različne pogodbe, izkaznice. Te smo površno analizirali, kajti mnenja sem, da so 10-letni učenci premalo usposobljeni, da bi lahko opravili to delo. Gre predvsem za to, da učenci spoznajo, da obstajajo različni viri. Velikokrat so otroci kar samoiniciativno prinesli v

razred **stare predmete**. Določili smo jim približno starost. Ugotavljali smo, iz česa so izdelani in čemu so služili. Pogovarjali smo se o tem, zakaj jih danes ne uporabljamo več, kdo jih je nadomestil.

Internet je lahko odličen učni pripomoček, ko morajo učenci poiskati določen podatek. Obstaja že veliko spletnih strani, ki so namenjene posameznim zgodovinskim temam oz. obdobjem. Prav tako se je dobro posluževati primernih zgodovinskih filmov in dokumentarnih oddaj. A paziti moramo na to, da ustrezajo starostni stopnji otrok. Velik doprinos k razumevanju določene teme prinašajo obiski **muzejev** in drugih zanimivih zgodovinskih krajev. Pot in denar prihranimo, če obiščemo zasebne zbirke zgodovinskih predmetov pri lokalnem prebivalstvu. Prav tako lahko zanimivega domačina povabimo v šolo, da nam pove kaj več o temi, ki nas zanima. Seveda je za to potrebna vnaprejšnja priprava in že določeno predznanje otrok.

Učitelj razrednega pouka lahko zgodovinsko znanje otrok širi tudi pri drugih predmetih, predvsem pri slovenskem jeziku in likovni umetnosti. Vse korelacije in obšolske dejavnosti pa mora ustrezno načrtovati že na začetku šolskega leta.

Primer 1: Analiziranje zgodbe v razredu **FRNAŽA IN GOSTILNA**

Stara mama je omožila svojega soseda Ivana in tako prišla od *Tomajšča* k *Taguëranim*. Pri *Taguëranih* je bila edina gostilna pri Rijavcih, v katero so radi zahajali domačini, pa tudi Trnovci in celo Ravničani. Poleg tega se je stari tata Ivan ukvarjal tudi s prodajo apna. Kuril je *frnëžu*. Ko so čistili grunt, je zbiral kamenje, ki je bilo dobro za »kuhanje«. Vsak kamen namreč ni dober za *frnëžu*, zato so ga kopali tudi v *javah*. Pri hiši so imeli »*vagu na bat*«, da je lahko stara mama apno stehala, nato pa ga je stari tata natovoril na voz in z vpreženimi volovi peljal prodat celo v Furlanijo. Zaslужek je bil dober, saj so ljudje apno potrebovali za gradnjo ter pleskanje in razkuževanje prostorov.

Moj tata Alojz Rijavec je bil najstarejši od osmih otrok in je od svojega očeta Ivana prevzel gostilno. Najlepše je bilo na binkošti, ko smo imeli tudi mi, tako kot farani v Vitovljah, »*Rijavski samin*«. Moja mama in stara mama sta napekli potice ter skuhalo orehove štruklje, s katerimi sta postregli

goste. Na žalost pa se je vse spremenilo, ko je naše ozemlje prišlo v roke Italijanom. Ti so na začetku še tolerirali govorjenje v slovenskem jeziku, potem pa vedno manj. Če so te dobili v gostilni govoriti ali peti slovensko, si plačal kazen. Moj tata je bil zaveden Slovenec in je rekel:

»Ne, v *fašista* pa se ne bom vpisal! Delal bom kmetijo in postal furman!«

Tako smo gostilno zaprli in tata se je res lotil furmanstva. Pri delu sta mu pomagala stric Mikel in Franc Žbogar. Zjutraj ob štirih so že vpregli konje in šli v gozd. Hlode ali *miëtrcë* so morali ročno naložiti na voz, in to je bilo težko delo. Najhuje je bilo pozimi, saj ni bilo primerne obuvala in obleke. Škornjev nismo poznali. Oče si je obul dvojne ročno pletene *kalcietë* in moške čevlje. *Navrh* pa je dal usnjene *komašilnë*, ki so segali do kolen. Mama mu je spletla debelo volneno majico, ob hudi zimi pa je še kako prav prišel star vojaški plašč iz prve svetovne vojne. Furmani so bili cel dan v gozdu, zato so se zjutraj najedli polente, s seboj pa so navadno nesli *frtalu* iz jajc, riž na mleku, polento z ocvirki in kislo mleko. Drugi dan je bilo treba navsezgodaj zjutraj drva peljati v Gorico, pri trdi temi pa priti spet domov. Kljub trudu ni bilo rednega plačila, včasih je oče na denar čakal tudi cel mesec. Šele takrat je lahko kupil sirkovo moko in kakšen priboljšek za čas košnje. Misliti je bilo namreč treba tudi na kmetijo.

Imeli smo dosti grunta in poleti smo morali najeti kosce. Mama je šla ponje navadno v Lokovec, saj so bili tam znani kot pridni delavci. S seboj so prinesli kose, ki so jih sami skovali in so rezale »kustrup«. Prišlo je tudi nekaj grabljic in žanjic. S srpi so požele zadnjo bilko okoli grmov. Mama je vstala zgodaj zjutraj, da je naredila *fruëštk* – polento z ocvirki in »sladko« mleko. Za malico je bil kos kruha in *glaš* vina. V *kaštialah*, ki smo si jih ženske dale na glavo, smo delavcem nesle kosilo kar na grunt. Največkrat je bila za kosilo kaša, pa tudi krompir na župi, jota, *brzuëtë*. In seveda velik kos rženega kruha, ki smo ga dvakrat na teden pekli v naši veliki peči. Za večerjo je bila spet polenta ali sirkova pogača s košenino, namočena v kislem mleku. Kosci so radi prihajali k nam, ker so dobro jedli in niso bili nikoli lačni. Spali so *na štali*. Štirje kosci so delo opravili v dobrem mesecu, če je bilo vreme lepo. Ob *likofu* je mama pripravila pravo pojedino in delavcem plačala. Tako je ves furmanski denar šel za kosce. Če denarja ni bilo, koscev

nismo mogli najeti, delali smo sami. Šlo je počasi, včasih je kašen kos ostal celo nepokošen. Nasploh pa dela na kmetiji ni nikoli zmanjkalo. Sadili smo veliko graha, boba in fižola. Ko smo poželi ječmen in rž, smo na to mesto posejali korenje. Ker smo imeli tudi prašiče, smo sejali veliko pese. Da pa so mladi prašički hitreje zrasli, smo jih *fuatrali* s kozjim mlekom. Tako tudi koze niso manjkale pri hiši. In seveda ovce, da smo imeli doma volno. Po grivi smo potrosili gnoj in sejali oves za konje. Tata ga je vozil mlet v Solkan, v mlin k Poberaju. V čebre smo vedno dali kisati *kapus an riapu*, da smo ju imeli za zimo. Trdo je bilo treba delati! Zvečer smo bili vsi črni od zemlje in umili smo se kar v škafu. Z vedrom smo zajeli vodo v štirni in nato na »špargeti na konji« segreli vodo. Umili smo se kar v kuhinji, saj je bil to edini ogrevan prostor v hiši. Poljska stranišča pa so bila lesena, »na štrbunk«. Le kakšen bolnik je imel pod posteljo *bokau*.

Pripovedovala: Zora Hvala (Rijavec), *Solin*, Trnovo, roj. l. 1929

Napisala: Boža Hvala

(Iz knjige: Ma usegljih je blo lepo)

Možnost uporabe pri pouku

Zgodba nam razkriva:

- da je družinsko posestvo ali obrt navadno podedoval najstarejši sin,
- kako so nekoč kuhali apno,
- da so fašisti prepovedali rabo slovenskega jezika v vseh javnih ustanovah,
- kakšno je bilo življenje na veliki kmetiji; hrana, obleka, košnja, poljski pridelki, običaji,
- delo furmana,
- odvisnost takratnega človeka od narave.

Možno dodatno delo:

1. Katere hiše v tvoji bližini nosijo še danes stara imena?
2. S čim so se preživljali tvoji predniki, opiši kakšno staro obrt.
3. Zakaj so nekateri poklici (oglar, trgovec, kovač, furman) po drugi svetovni vojni propadli?
4. Kdo so bili fašisti?
5. Pozanimaj se, ali je tvoj praded služil v italijanski vojski? Imate doma kakšne fotografije iz tega obdobja?

6. Analiziramo dokumente domačinov za časa Italije (poitalijančevanje).
7. Gostimo starejšega gozdnega delavca; primerjamo delo v gozdu nekoč in danes.
8. Ogled dokumentarca RTV Slovenija, ki prikazuje delo na kmetiji nekoč, ogled dela filma *Cvetje* v jeseni.
9. Ogled današnjega sodobnega hleva (ali kmetije), primerjava nekoč – danes.
10. Razložimo narečne besede (pisane ležeče); vprašamo učence, kako bi jih oni povedali v svojem narečju.

Primer 2: Analiziranje zgodbe v razredu UJETNIK V RUSIJI

Tata Franc je v dolgih zimskih večerih rad pripovedoval, kako se je med prvo svetovno vojno boril v Rusiji. Ko se je vojna začela, je bil mlad fant, komaj devetnajst let star. Avstro-ogrska vojska je zaradi izgub na bojiščih potrebovala veliko število vojakov, zato je bil tata kmalu vpoklican. Srečo je imel, da se je živ in zdrav vrnil domov. Pravi čudež, da ni bil nikoli ranjen, čeprav se je boril v prvi bojni vrsti. Njegova pripoved mi je še zdaj ostala živo v spominu.

»Blizu Kijeva je bila huda bitka. Rusi so napadali iz vseh strani, bilo jih je kot listja in trave. Znašel sem se v pravem peklu, kjer je šel mož na moža. Udarci so padali od vsepovsod, slišali so se grozljivi kriki ranjenih in umirajočih. Naenkrat sem pred sabo zagledal Rusa, ki je imel naperjen bajonet naravnost vame. Pomislil sem, da je konec z mano. Takrat pa je moj vojni sotrpín z vso močjo udaril po napadalcu in njegovem bajonetu. Šlo je za las, toda bitke ni bilo konec. Nisem več hotel tvegati svojega življenja. Vrgel sem se na tla in se potuhnil. Mižal sem in čisto po tiho dihal. Ne vem, koliko časa sem ležal tako negiben. Naenkrat je vse utihnilo. Boja je bilo konec in obe vojski sta sklenili premirje. Vse ranjence in mrtve, tudi iz nasprotnikove vojske, so pobrali. Tako so prišli tudi do mene in močan ruski vojak me je optal na svoj hrbet. Spomnim se, da smo hodili okrog visoke vzpetine kar nekaj časa, nato smo prišli v bolnico. Tam so me posedli na *kandriagu*. Zdravnik, ki me je pregledal, ran seveda ni našel. Ko pa mi je odprl usta, je rekel:

»*Bolni pan!*« (Bolan mož.)

Moj jezik je bil zelo grd, pa ne od bolezni. Pred bitko sem namreč jedel prevroč krompir in sem imel

ustno votlino vso v mehurjih. Prav to mi je rešilo življenje. Zvedel sem, da nas je v tej hudi bitki od tristo mož ostalo živih le sedemintrideset. V bolnišnici sem hitro navezal stike s Štajercem, Leopoldom Breznikom. Z majhno vsoto denarja sva podkupila ruskega paznika in pobegnila. Ruski pazniki so namreč s slovansko nostalgijo gledali na avstrijske vojne ujetnike in so velikokrat zamižali na eno oko. Hodila sva od hiše do hiše in prosila za hrano. Ljudje so bili nezaupljivi do tujcev in pri neki hiši je gospodinja tekla za nama z vilami, češ da sva ji ubila moža.

Končno se nama je le nasmehnila sreča. Prišla sva do bogatega veleposestnika, ki je nujno potreboval delovne roke. Lepo naju je sprejel, saj je bil po rodu Nemec. Ker sem bil priden delavec, mi je gospodar kmalu zaupal pomembno nalogo. Vsak dan sem moral peljati eno od njegovih hčera v mesto, kjer je študirala. Punca se je začela lepiti name, a mene ni zanimala. Bal sem se, da bi pri gospodarju izgubil delo. Kaj kmalu je zato izbrala novega šoferja zase, to je postal prav prijatelj Leopold. Jaz pa sem šel na polja in skrbel, da so delavci dobro delali. Prav tu sem dočakal začetek revolucije v Rusiji, februarja 1917. Tisti dan je bil nenavaden. Ko sem zjutraj navsezgodaj vstal, na posestvu ni bilo nikogar. Grof, njegova družina in delavci so izginili neznano kam. Z Breznikom sva čisto sama ostala v veliki hiši in godilo nama je, da sva lahko grofa. Toda – grofa sva bila le en dan, kajti ustrašila sva se, kaj vse naju lahko doleti, če ostaneva. Ni mi preostalo drugega, kot da jo peš mahnem proti domu.

Pot iz Kijeva mimo Krakova je bila dolga in naporna. Odločil sem se, da se ustavim na Dunaju, saj je bila tam moja sestra Ana. Najprej sem šel do mestne *funtana*, kjer je bilo ogromno žensk, ki so prišle po vodo. Kar na slepo sem vprašal, če poznajo Ano, Slovenko. Kakšno neverjetno naključje! Te besede je slišala tudi Ana, ki je bila takrat v bližini. Pritekla je k meni in vsa srečna sva se objela.

Doma na Trnovem je bila naša hiša uničena zaradi posledic hudih bitk na soški fronti. Domače sem našel pri *Fjualu*. Mama Katarina se me je razveselila, obenem pa prestrašila. Vojne uradno še ni bilo konec, saj so boji potekali še na reki Piavi. Zahtevala je, da se javim avstro-ogrski vojski, ker me bodo drugače obsodili kot ubežnika. Bala se je zame. Nekaj časa sem se upiral, a je na koncu

zmagala. Spet sem vzel pot pod noge. Ravno ko sem prepešal do Piave, je bilo vojne res konec. Spet sem jo mahnil proti domu in spotoma kupil olje in *cukar*, ki ju je bilo v tistih časih zelo težko dobiti. Pot je bila dolga in prehitela me je tema. Pod Škabrijelom sem si naredil zasilno zavetišče in od utrujenosti v hipu zaspal. Ko sem se naslednji dan zbudil, olja in *cukra* ni bilo več. Nekdo me je ponoči okradel. Bil sem zelo žalosten, saj sem domov prišel praznih rok.«

Pripovedovala: Ida Volk, (Hvala), *S Podkepiče*, Trnovo, roj. l. 1924

Napisala: Boža Hvala

(Iz knjige: Ma useglih je blo lepo)

Možnost uporabe pri zgodovinskem krožku

Zgodba nam razkriva:

- krutost vojne,
- da smo se Slovenci borili na strani Avstro-Ogrske države, katere nasprotnici sta bili Italija in Rusija,
- 11. soško bitko v neposredni bližini,
- da so bile hiše v času vojne požgane ali porušene od topniških izstrelkov,
- da je bilo težko kupiti osnovna živila, ker ljudje niso imeli denarja ali pa jih sploh ni bilo mogoče dobiti,
- kako malo je bilo vredno življenje vojaka,
- da je veliko mož padlo v vojni in so ženske ostale same s kopico otrok,
- težko življenje vojnih ujetnikov.

Dodatne naloge:

1. Obisk muzeja prve svetovne vojne
2. Ogled spomenika padlim iz prve svetovne vojne (Oslavija)
3. Ogled frontne črte, kavern ipd na Škabrijelu, Sabotinu
4. Voden ogled (Alfred Gruden ali Radivoj Gruden) po vasi Nemci, kjer so stale: bolnišnica, cerkev, barake za ruske ujetnike in za avstro-ogrsko vojske. Možen ogled zasebne zbirke orožja iz prve svetovne vojne (pozanimaj se pri lokalnem prebivalstvu)
5. Izlet (lahko v okviru športnega dne) na Škabrijel, Sabotin, Skozno

6. V knjigi Škabrijel (V. Klavara, 1997) poiskati fotografije, ki prikazujejo boje Italijanov in avstro-ogrskih vojakov, tudi Slovencev
7. Ogled del posnetih filmov »Sisi«, »Grivasti vojak«, ki prikazujeta prvo svetovno vojno (uniforma vojakov, način vojskovanja).
8. Poiskati podatke o:
 - cesarju Francu Jožefu,
 - cesarju Karlu,
 - general polkovniku Svetozarju Borojeviću,
 - 2. gorskem strelskem polku.

Še enkrat poudarjam, da so moje, zgoraj napisane izkušnje le ena od možnih poti za razvijanje domovinskega čuta v naši osnovni šoli. Verjamem, da je poti še veliko; morda vas bo moje pisanje vzpodbudilo, da boste poiskali svojo.

Naj za konec navedem še razmišljanje pisatelja Borisa Pahorja, ki sem ga septembra 2010 poslušala v Kulturnem domu v Novi Gorici. Govoril je o naši nacionalni zavesti.

Boji se, da je vprašanje identitete »starokopitno« vprašanje. Morda, pravi, vendar države ne bomo obdržali, če je ne bomo začutili. Naš obstoj je odvisen od nas samih. Nihče nam ni nič daroval, nam ne daruje in nam ne bo daroval. Ujeti smo med močnimi državami in velikega pomena je, kako reševati eksistenco za jutrišnji dan. Razlikovati moramo nacionalno zavest od nacionalizma; nacionalna zavest namreč ne goji egoizma, ampak dela za skupnost. Vsak posameznik pa potem dobi vlogo v tej skupnosti. Zavedati se moramo, da je naš jezik enakovreden drugim jezikom. Ni treba, da se Slovenci priključimo nekomu, ki je večji od nas. Kajti – lahko si majhen, a z veliko kulturo! ■

Viri in literatura:

1. Boža, H., (2011). Prav lepa je Trnovska fara. Diplomsko delo. Koper:UP PEF.
2. Boža, H., (2011). Ma useglih je blo lepo. Društvo Planota.
3. Stradling, R., (2004). Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.